

célkitűzéseit, a magyar diplomácia és a sajtó állásfoglalásait, aligha mondhatunk mást: a burgenlandi szocialisták nosztalgiából táplálkozó revizio-nizmusa nem befolyásolta érdemben a számos valós problémával birkózó magyar-osztrák együttműködési próbálkozást.⁸² Talán az sem véletlen, hogy Gerald Stourzh idézet alapmunkájában, vagy az osztrák külpolitikáról Michael Gehler által írt nagy ívű összefoglalóban a soproni kérdés nem került említésre.⁸³

FIZIKER RÓBERT

„A múltat végképp
eltörölni...”?
Magyar–osztrák állam-,
kormányfői
és külügyminiszteri találkozók
Sopronban és környékén
(1970–1989)

Szüleimnek

---

⁸² V.ö. Iratok.... 1945–1956 i. m. 19–21.

⁸³ Michael Gehler: Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik. Von der alliierten Besetzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts Bd. 1. Innsbruck – Wien – Bozen, 2005. 27–43.

A *Népszabadság* publicistája 1984 októberében megróttta a tv-híradó kiküldött tudósítóját, aki azzal kezdte bécsi beszámolóját, hogy a császárvárosból jelentkezik. Szerinte az egykori császárságot idéző műemlékek dacára „*ostobaság bedőlni konzervatív nosztalgiáknak*”. A régi történelmi sérelmeken, a „*kellemetlen közös múlt*on” való túllépés útjának a felejtést tartva annyit ismert el csupán a cikkíró, hogy a két eltérő társadalmi berendezkedésű ország kapcsolatában a közös hang megtalálása a feladat, ő például a smarnit rebellis magyarok leszármazottjaként is szereti.¹

Az elhallgatásokon és a felejtésen alapuló sajátos „emlékezetpolitika” egyik hazai kritikusa, György Péter esztéta úgy véli, hogy a Kádár János nevével fémjelzett történelmi korszak „amnéziaterápiája” a befejezett, távoli múlt „boldog felejtésébe” kényszerítette a társadalmat, egy-két kivételtől eltekintve kiiktatta a közös nemzeti emlékezetből a 20. századi magyar história nagy traumáit, Trianont, 1956-ot, és ezért mintegy cserében 1944-et is.² Robert Menasse osztrák esszéista sem sokkal elnézőbb hazájával. Szerinte a saint-germaini Ausztria is hosszú ideig meg akarta spórolni az önreflexiót, folyamatosan próbált szabadulni többek között a hivatásrendi állam és az Anschluss okozta traumatikus tapasztalatoktól, kegyes féligazságokba, az életképtelenség és az áldozatstátus mítoszaiba menekült, kibeszéletlenül hagyta az antiszemitizmus, a Habsburg-múlt és a kisebbségek jogállásának problémáját.³ A két ország azért is találhatott tehát egymásra, mert közös volt bennük a „*muzealizálódott múlttól való megszabadulás élménye*”, és mindkét államban „*volt elegendő ok az elhallgatásra, ahogy persze lett volna a kitarító emlékezésre is*”.⁴

Tanulmányomban azt vizsgálom, hogyan sikerült és sikerült-e egyáltalán a „közös felejtés” Ausztria és Magyarország több évszázados együttélésének és a Monarchia felbomlásának szimbolikus helyszínén, az egykori Deutsch-Westungarn központi városában, egyben a bipoláris világ határvidékén, a két világrendszer ütközőzónájában található Sopronban, az 1964/65-ben tető alá hozott – Gecsényi Lajos professzor szavaival – „második kiegyezés” által megteremtett új K. u. K. légkörében tartott kétoldali politikai eszmecseréken. Határeset

Az 1921 decemberében, a nyugat-magyarországi térség hovatartozásáról rendezett soproni népszavazás az önálló állami létet egyaránt számszerűleg és pszichológiailag is jelentős népesség- és területvesztéssel kezdő szomszédok viszonyának szakítópróbája, maga a térség pedig egyfajta közép-európai Elzász-Lotaringia⁵ is lehetett volna. A nagyhatalmi közvetítéssel tető alá hozott bölcs kompromisszum, a „Sopronért Burgenlandot” formula alkalmazása azonban

¹ *Pintér István*: Császárváros? *Népszabadság* (=NSz), 39. (1984. október 11.) 239. sz., 11.

² *György Péter*: Apám helyett. Budapest, 2011. 17–69.

³ *Menasse, Robert*: Ez volt Ausztria. Összegyűjtött esszék a tulajdonságok nélküli országról. Pozsony, 2008.

⁴ *György Péter*: Kádár köpönyege. Budapest, 2005. 50.

⁵ *Drimmel, Heinrich*: Vom Umsturz zum Bürgerkrieg. Österreich 1918–1927. Wien–München, 1985. 240.

ártalmatlanította Európa első világháború utáni „lőporos hordóját”. Az 1918–1921 közötti, halálos áldozatokat is követelő kaotikus évek elmúltával Sopron kérdése egyre kevésbé terhelte meg az államközi kapcsolatokat. Ausztria első budapesti követe, Hans Cnobloch is a két ország egymásrautaltságát, a burgenlandi kérdés mielőbbi lezárásának és a kapcsolatok javításának fontosságát emelte ki.⁶ 1923-ban keresztényszociális *Új Nemzedék* című lapban megjelent írás szerzője úgy vélte, hogy az igazi Ausztria nyugati kultúrát és nagyhatalmi állást biztosított Magyarországnak. Így „integritásunk és feltámadásunk útján a szövetségest ... abban kell keresnünk, akivel négyszáz éven át sokat zsörtölődtünk ugyan, de sok dicső napot és évet is töltöttünk együtt.”⁷

Ettől függetlenül két emlékezet élt és él egymással párhuzamosan egymás mellett, jelentősebb konfliktusok nélkül, a több száz éves együttélés után meghúzott határ két oldalán. A *civitas fidelissima*, a leghűségesebb, a magyarság mellett a legnehezebb pillanatban is kiállt város és Burgenland, illetve a pannon régió természetes, elveszített fővárosának emlékezte. Míg Illyés Gyula szerint a népszavazás „kitörölhetetlen nyomot hagyott a nemzeti tudatban”,⁸ addig Karl Renner az elcsatolást „az első világháború utáni világpolitika tonnányi értelmetlensége között egy cseppnyi értelem és jogszerűség”⁹ jeleként értékelte.

A soproni revíziós sikertörténet az országos politika szintjén rövid idő alatt feledésbe merült, és ezen a náciizmus előretörése kapcsán a harmincas évek „fenyegetettségi imázsa”¹⁰ is csak időlegesen tudott változtatni. 1945 után a város a reakció és a kispolgárság otthona, egy megközelíthetetlen „Sopronország”¹¹ lett, ahol a népszavazás emlékének őrzése szóba sem jöhetett. A hatvanas-hetvenes évek „kirakatszocializmusa”¹² ugyan visszavonta a korábbi hadüzenetet, de a történelmi múlt (szakmai, illetve helyi és országos politikai) újrafelfedezése csak a rendszerváltozás után következett be.

Osztrák oldalról komoly formában soha nem merült fel a revíziós szándék, bár a Burgenland megteremtésében szerepet játszó (részben magyar származású, főleg szociáldemokrata) politikus-generáció eljátszott a gondolattal, és a népszavazáshoz olyan toposzok tapadtak, mint a „tervszerű család”¹³ és a „*civitas schwindelissima*”.¹⁴ Talán nem véletlen, hogy a kapcsolatok normalizálása során az

⁶ *Tilkovszky Loránt*: Ausztria és Magyarország a vészterhes Európában 1933–1938. A budapesti osztrák követség megfigyelései és helyzetelemzése 1933–1938. évi politikai jelentéseiben. Budapest, 2002. 11–12.

⁷ A még koldusabb szomszéd. Österreichisches Staatsarchiv (=ÖStA) Archiv der Republik (=AdR), Neues Politisches Archiv 798, Liasse 2/11 – Monarchistische Bewegung 1920–1937. 1920–1926. 1923. január 23.

⁸ *Illyés Gyula*: Sopronról. In: Sarkady Sándor (szerk.): Vallomások egy városról. Magyar írók Sopronról. Budapest, 1978. 12.

⁹ *Burgenländische Freiheit* (=BF), 50 Jahre Burgenland. Nr. 45./41. Jg. (11. Nov. 1971.) 4–5.

¹⁰ *Tóth Imre*: Aktuális Sopron-képek a XX. században. A hatalom és a város viszonya 1921-től 2001-ig. In: A város térben és időben. Sopron kapcsolatrendszerének változásai. Szerk.: Turbuló Éva. Sopron, 2002. (= Tóth 2002.) 204.

¹¹ *Bognár Dezső*: Sopron város törvényhatósági joga. Soproni Szemle (=SSz), 43. (1989) 4. sz., 347.

¹² Tóth 2002. 219–220.

¹³ *Klinge, Silvester*: 40 Jahre „Volksabstimmung” Ödenburg. In: Carinthia I. Klagenfurt, 152. (1962), 444.

¹⁴ *Mollay Károly*: A soproni népszavazás tanulságai (1921. dec. 14. – 1991. dec. 14.) SSz, 46. (1992) 97–105, itt: 105.

első lépéseket is burgenlandi politikusok tették meg, már az ötvenes évek végén,¹⁵ és napjainkban is ők azok, akik „közös veszteségről”, ugyanakkor „bölcs, később soha kétségbe nem vont kompromisszumról”¹⁶ beszélnek.

A különleges, a polgári demokráciák és a szovjet blokk közötti érintkezésben egyedülálló módon kiterjedt, a közös múlt iránti nosztalgián és józan megfontolásokon nyugvó, a közép-európai együttműködés erősítésében és a Kádár-kormányzat nyugati nyitási törekvéseiben meghatározó szerepet játszó kapcsolatrendszer folyamatos bővülésében Sopron és környéke is szerepet játszott a múlt század hetvenes-nyolcvanas éveiben. Péter János magyar és Rudolf Kirchschräger osztrák külügyminiszter 1970. december 13-án tartott találkozájának Sopron és az ausztriai Eisenstadt/Kismarton, kettejük 1971. szeptember 12-én tartott újabb határ menti eszmecserejének Sopron mellett Sankt Margarethen/ Szentmargitbánya és a szintén burgenlandi Drassburg/Darufalva adott otthont. Franz Jonas, osztrák szövetségi elnök és Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke 1972. október 21-én Sopronban, Eisenstadtban és Drassburgban tartott találkozáját hosszabb szünet után 1984. október 2-án ismételték meg (ekkor már Kirchschräger volt Losonczi partnere), Mattersburg/Nagymarton programba iktatásával. Kádár János, az MSZMP KB főtitkára 1985. december 11-i ausztriai látogatása (Klingenbach/Kelénpaták és Rust/Ruszt mellett Raiding/Doborján volt az úti cél) és Rudolf Kirchschräger osztrák szövetségi elnökkel folytatott tárgyalásai előtt csak az estét töltötte a soproni Lövér Szállóban. Lázár György miniszterelnök és Bruno Kreisky 1980. április 26–27-i, majd Lázár és Franz Vranitzky osztrák kancellár 1986. július 11-i burgenlandi (előbb Eisenstadt és Drassburg, utóbb Eisenstadt, Rust, Donnerskirchen/ Fertőfehéregyháza voltak a helyszínek) találkozájának programjából már kimaradt Sopron. Vranitzky új partnerével, Németh Miklós miniszterelnökkel 1989. február 13-án Rust és Nagycenk mellett a Lövér Szállóban, 1989. október 12-én pedig Balfon folytatott eszmecserejét.

Emellett Sopron még számos alkalommal volt osztrák–magyar megbeszélések színhelye, a határmenti együttműködés keretében, a hatvanas évek elejétől tartott találkozókon kívül szakminiszteri,¹⁷ államtitkári¹⁸ szinten folytak itt tárgyalások, továbbá a két ország szakszervezeti vezetői¹⁹ is Sopronban randevúztak. A város

¹⁵ Hajdú András: A magyar–osztrák kapcsolatok 40 éve. [Budapest], 1986. (= Hajdú 1986.) 15.

¹⁶ Wolfgang Dax, a burgenlandi tartománygyűlés elnöke beszélt erről. 70 Jahre Burgenland. Festsitzung des Burgenländischen Landtages am Sonntag, dem 22. September 1991. H. é. n.

¹⁷ 1983. április 23-án Josef Staribacher osztrák ipari és kereskedelmi miniszter nyitotta meg a Hotel Sopront, 1989. július 7-én Ferdinand Lacina osztrák pénzügyminiszter tárgyalta Sopronban magyar kollégájával, Békesi Lászlóval. 1989. december 16-án pedig Alois Mock osztrák alkancellár és külügyminiszter Nakajama Taro japán külügyminiszterrel együtt látogatott Sopronba, ahol tárgyalópartnerük Horn Gyula volt.

¹⁸ Például Kapolyi László államtitkár 1983. március 11-én Sopronban folytatott megbeszélést Theodor Keryvel a toronyi lignitvagyon együttműködésben történő hasznosításáról. Magyar Országos Levéltár (=MOL) XIX-J-1-j KÜM 1983. Ausztria 27. d. 10-65-3004.

¹⁹ Gáspár Sándor 1981. október 31-én, vagy november 1-jén tárgyalta Sopronban osztrák szakszervezeti vezetőkkel. MOL M-KS 288. f. 5/39. ö. e. 1981. október 17. 10R/115.

a rendszerváltozás után a kapcsolatoknak az új feltételek melletti újraértelmezésében is szerepet kapott.²⁰

Osztrák úttörők

Rudolf Kirchschräger²¹ volt a soproni találkozók hagyományának kezdeményezője, aki elképzeléséről levélben tájékoztatta magyar kollégáját, Péter Jánost.²² Bár ő eredetileg Eisenstadtot javasolta az eszmecsere színhelyéül, de örömmel fogadta a soproni program tervét is és remélte, hogy „nem lesz presztízs-kérdés” a színhely kiválasztásából.²³ Hosszabb távon Prága bevonásában, és a hármastáji határ menti találkozók tető alá hozásában is reménykedett, de 1985-ben belátta, hogy az északi szomszédok „a kapcsolatok áttekintését mindig a fehérhegyi csatánál kezdik el és attól az időtől számítva felsorolják a sérelmeket”, így aztán „a múlt emlékeit nem sikerül a kapcsolatépítés pozitív elemévé tenni”.²⁴ 1976-ban „élő, a jószomszédi légkört tükröző” határról beszélt és pozitívan értékelt Sopronnal és általában a határmenti helységekkel való szoros és jó kapcsolatokat.²⁵ 1979-ben pedig ekképpen vont mérleget: „Nekünk sikerült az, ami a történelem során ritkán fordul elő, hogy azt az erőpotenciált, ami népeink szomszédságában és közös történelmi, kulturális, valamint emberi vonásaiban rejtőzik, optimálisan hasznosítsuk”.²⁶

Az osztrák keleti szomszédsági politika formálásában persze Bruno Kreisky kancellárnak jutott a meghatározó szerep. A „Napkirály” Helsinki szellemét megelőzve kialakított aktív, az ideológiai konfrontációt is vállaló, de a nézetkülönbségeket és a külpolitikai adottságokat tudomásul vevő szomszédsági politikája jegyében 1964-ben első nyugati vezetőként látogatott Budapestre. Kancellárként is nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy külügyminiszterei (köztük Kirchschräger) tevékenységét elhomályosítva ő álljon a rivaldafényben.

A két ország közötti együttműködés, és egyben a regionális kooperáció atyja és motorja Fred Sinowatz, a burgenlandi tartományi kormány egykori kulturális tanácsosa, szövetségi miniszter és kancellár volt. Az első világháború utáni osztrák–magyar kapcsolatok történész kutatójaként úgy vélekedett, hogy a térségben megindult közeledési folyamat az európai egység gondolatának erősítéséhez, a nacionalizmus és a sovinizmus háttérbe szorításához és a klisészerű

²⁰ 1990. június 18-án Antall József és Franz Vranitzky találkozott a városban, 1999. január 25-én magyar–osztrák–szlovák hármastáji kormányfői találkozóra került itt sor.

²¹ Az osztrák diplomácia vezetőjének beszédes a vezetékneve. 1921 szeptemberében Kirchschrágnál zajlott le csata a nyugat-magyarországi félkelés idején.

²² MOL XIX-J-1-j KÜM 1970. Ausztria 22. d. 10-13-003069/1. Surányi László feljegyzése, Bp., 1970. november 13.

²³ Uo. 003069/2. Kurtán Sándor nagykövet jelentése, Bécs, 1970. november 14.

²⁴ MOL XIX-J-1-j KÜM Ausztria 1985. 38. d. 10-13 003364/6. Czeglédi János tolmács feljegyzése, 1985. december 12.

²⁵ MOL XIX-J-1-j KÜM Ausztria 1976. 28. d. 10-1 004878/1. Nagy Lajos nagykövet 73/2/1976. számú jelentése, Bécs, 1976. október 14.

²⁶ Uo. Rudolf Kirchschräger pohárköszöntője, 1979. május 28.

ellenségképek lebontásához is hozzájárult. Többször hangsúlyozta a magyar történészek szerepét a fiatal osztrák historikusok felfogásának átforgásában.²⁷ Sinowatz ott volt azon kismartoni helytörténészek között is, akik az osztrák államszerződés aláírása után rendszeresen kutatták az átcsatolt területek történetét a Soproni Levéltárban.²⁸ Gyakran említette, hogy neufeldi/ lajtaújfalui házából kilépve a szemébe tűnik a soproni tévétorony,²⁹ politikusként és magánemberként is többször járt a városban, sőt ezen a „*politikai-történelmi szempontból kényes talajon*” még múltidéző megjegyzéseket is megengedett magának. „*Nézzék, maguknak több mint egy órács az út Budapestre. Én azonban harminc perc alatt otthon vagyok Neufeldben*” – fogalmazott 1981-ben.³⁰

Végül ki kell emelni a magyar felmenőkkel rendelkező burgenlandi szociáldemokrata tartományfőnök, Theodor Kery szerepét, akit a magyar fél kezdetben még csak „*ügyes színésznek*”³¹ tartott, de idővel meghatározó módon vett részt az államközi és regionális kapcsolatok bővítésében. 1972-ben úgy fogalmazott, hogy a Nyugat-Magyarország és Burgenland közötti problémákat „*a történelmi események túlhaladták*”.³²

U Thant legjobb barátja³³

Péter János a második világháború után a Külügyminisztérium béke-előkészítő osztályán dolgozott, és tagja volt a párizsi békekonferenciára utazó magyar delegációnak is. Ezután Tildy Zoltán, majd Szakasits Árpád köztársasági elnök titkárságának vezetőjeként tevékenykedett. A művelt, széles látókörű református püspök volt Magyarország képviselője a Béke Világtanácsban, illetve egy ideig a Kultúrkapcsolatok Intézetének elnöke is, mielőtt a külügyminiszter első helyettese (1958–1961), majd 1961. szeptember 13. és 1973. december 14. között a magyar diplomácia vezetője lett. Ezután 1988 októberéig az Országgyűlés és a Politikatudományi Társaság alelnöki posztját is betöltötte.³⁴

Magyarország „*a szovjet külpolitika kanárimadara*” volt a tárgyalt korszakban, „*amely ugyan csiripel, de mégis csak kalitkában üldögél*”,³⁵ és Moszkva fülének kedves dallamokat lehetett csak trillázni. Ugyanakkor az alapvetően követő külpolitika

²⁷ MOL XIX-J-1-j KÜM Ausztria 1970. 22. d. 10-13 002876. Kurtán Sándor 92/1970. sz. t. jelentése, Bécs, 1970. október 1.

²⁸ *Turbuly Éva*: Tirmitz József 80 éves. SSz, 60. (2006), 95.

²⁹ Az osztrák alkancellár látogatása Sopronban. Kisalföld, 37. (1981. március 26.) 72. sz., 1.

³⁰ Dr. Sinowatz im Streß der Auslandstouren. BF. Nr. 15./51. Jg./8. April 1981. 4.

³¹ MOL XIX-J-1-j KÜM Ausztria 1968. 15. d. 10-2 002272. Simó Jenő nagykövet 21/6/. sz. t./1968. számú jelentése, Bécs, 1968. április 26.

³² Die Präsidenten Jonas und Losonczy trafen sich in Sopron und Eisenstadt. BF, Nr. 44./42. Jg./26. Okt. 1972. 3.

³³ Péter János. Rapszányi László interjúja. Az utak összefutnak. Összeállította Vámos György. Budapest, 1987. 216.

³⁴ Új Magyar Életrajzi Lexikon. [Budapest,], 2004. 279.

³⁵ *Kreisky, Bruno*: Die Zeit in der wir leben. Betrachtungen zur internationalen Politik. Wien – München – Zürich – Innsbruck, 1978. 113.

kezdeményező jellegének formálásában meghatározó szerepet játszott Péter János, aki tudós értelmiségiként egy kései méltatója szerint „nem kis-Európában, fél-Európában, hanem egész Európában gondolkodott”.³⁶ A külügyminiszter meg volt győződve arról, hogy „a közép-európai valóságot el kell viselni”, a magyar mozgásszabadság pedig „az osztrák-magyar kapcsolatok javulásával indult el”.³⁷ Úgy vélte, hogy az egykor a nemzetközi összeütközések állandó forrásául szolgáló Duna-völgyet „a népek barátságának és alkotó nemzetközi együttműködésének színhelyévé” kell tenni.³⁸ 1966-os karácsonyi cikkében nem csupán a történelmi tapasztalatok birtokában felvállalható „tevékeny kezdeményező szerep” létjogosultságáról írt, hanem a „közös múlt örökségének ápolását” is szükségesnek tartotta.³⁹ A szomszédos, különböző rendszerű közép-európai és Duna-völgyi országok együttműködésének sorában – írta 1969-ben – különös figyelmet érdemelnek Ausztria és Magyarország kapcsolatai.⁴⁰

1965. április 9-én Péter János Bécsben, a Pálffy-palotában tartott német nyelvű előadást „A Magyar Népköztársaság külpolitikája és az európai együttműködés aktuális kérdései” címmel. Az osztrák-magyar közös múlt felidezéséhez igénybe vette vezető magyar történészek segítségét, erről tanúskodnak az irathagyatékában fellelhető levelei, melyekben Hanák Péternek, Pamlényi Ervinnek, Molnár Eriknek és Pach Zsigmond Pálnak mondott köszönetet „a magyar-osztrák kapcsolatok múltjának egyes kiemelkedő szakaszaira vonatkozó értékes és hasznos tájékoztatásukért”.⁴¹

Péter János beszédében örömet fejezte ki, hogy közös történelmi kutatások és konferenciák elemzik a sokszínű múltat, és a felek akkor is egymás megértésére törekednek, „ha lehetetlen, vagy fel sem tételezhető a megegyezés”. A beszéd eredeti, kézzel írott verziójában még a „Monarchia fénykorában” kitétel is szerepelt, szorgos kezek ki is húzták onnan.⁴² A két nép hosszú együttélésére visszatekintve úgy vélte, hogy a magyarság – annak ellenére, hogy az osztrákokkal együtt a Monarchia vezető nemzete volt – „nem lelé honját a hazában”. Ugyanakkor „nem lehet kárhoytatni mindent, ami Bécsből jött”, és értékelni kell a haladó mozzanatotkat is. Szerinte a társadalmi rendszerváltások nem szüntették meg „a közös múltból, a gazdasági és földrajzi összefüggésből eredő együttműködés szükségét”.⁴³ Beszédét a

³⁶ Dömény János: „... a tényeket kérlelhetetlenül fel kell támi.” Emlékezés Péter Jánosra, a külpolitikusra. Ezredvég, 9. (1999) 12. sz., 85.

³⁷ Szemtől szembe. Péter János válaszol Kalmár Györgynek. In: Életünk, 19. (1982) 8. sz., 683.

³⁸ Bielka, Erich: Österreich und seine volksdemokratischen Nachbarn. In: Bielka, Erich – Jankowitsch, Peter – Thalberg, Hans (Hg.): Die Ära Kreisky. Schwerpunkte der österreichischen Aussenpolitik. Wien – München – Zürich, 1983. 221–222.

³⁹ Népszabadság, 24. (1966. december 25.) 304. sz., 5. Péter János: Magyarország és Európa.

⁴⁰ Péter János: Az európai béke és biztonság időszerű kérdései. Budapest, 1969. 34.

⁴¹ MOL XIX-J-1-u Külügyminiszterek és miniszterhelyettesek iratai Péter János iratai 46. doboz, 7/M-1965. 1965. április 21.

⁴² MOL XIX-J-1-u KÜM Péter János iratai 52. doboz, Péter elvtárs bécsi előadása, 1965. április 9.

⁴³ Uo.

bánati osztrák költő, Nikolaus Lenau: Az „Albigensek” utóhangja című, a feudális-klerikális világgal leszámoló, a szabadság és a haladás mellett hitet tevő verséből vett idézettel zárta. Bár az elválás problematikáját nem említette, és a két világháború közötti időszak osztrák és magyar kényszerpályáiról szóló fejtegetései is minden bizonnyal kimaradtak az előadásból, a beszédnek jó visszhangja volt – főleg Nyugat-Németországban.

A *Die Welt*nek az volt a benyomása, hogy Ausztria és az „Európa” jelszóval összefoglalható folyamatok iránt rendkívüli érdeklődést mutató Magyarország „csak arra várt, hogy aktivizálják és politikai érdemekre váltsák át szomszédságukat és a közös történelemmel kapcsolatos emlékeiket”. A *Frankfurter Rundschau* pedig „Hitvallás Közép-Európa mellett” című kommentárjában azt emelte ki, hogy a kommunista Magyarország vezetői hirdették meg a dunai térség „reneszánszát”.⁴⁴ Ezzel szemben a kényes kérdések megbeszélésének szándékát amúgy méltányoló osztrák reakció visszafogottabb volt, és rögzítette, hogy Péter sem ringatja magát illúziókba és nem vár „ugrásszerű változásokat” a kapcsolatok fejlődésében. Beszédében, amelynek alaphangja jelentősen eltért a bizalmas jellegű munkamegbeszélés atmoszférájától, nem tett „gyakorlati és megvalósítható” javaslatokat, a keleti blokk államainak ismert téziseit sulykolva és azok mellett kitarva akarta lecsendesíteni a kapitalista Nyugathoz és Ausztriához fűződő kapcsolatok javulásához fűzött nem megalapozott várakozásokat.⁴⁵

Az osztrák–magyar reláció kiemelt kezelését első számú vezetőként a külpolitikát egyfajta hobbiként⁴⁶ felügyelő Kádár János kezdeményezte. A sógorokat nem csupán „kertek alatti szeretkezésekre”⁴⁷ akarta rávenni, hanem abból indult ki, hogy a két állam „érdekházassága” oda vezet, hogy „a felek összeszoknak, s később esetleg összemelegednek”.⁴⁸ Az osztrák fél értékelte, hogy Kádár nem a megszokott „betonszöveget hajtogatta”,⁴⁹ és tisztában volt azzal is, hogy nem lehetett volna a kapcsolatokat fejleszteni, ha Kádár „nem mond egyértelműen »igen«-t arra már a kezdetekben”.⁵⁰

Múltidéző

Az első, 1970. december 13-i határ menti külügyminiszteri találkozó gondolata Franz Jonas szövetségi elnök 1970. júniusi budapesti hivatalos látogatásán merült

⁴⁴ Uo. Nyugatnémet lapok Péter János bécsi látogatásáról. Bonn, 1965. április 12. (MTI)

⁴⁵ ÖStA AdR, Bundesministerium für Auswärtige Angelegenheiten (=BMfAA), Pol II. 1965 Ungarn 2, 130.292-6/65. Wien, 3. Mai 1965.

⁴⁶ Sipos Péter – Fülöp Mihály: Magyarország külpolitikája a XX. században. Budapest, 1998. 437.

⁴⁷ MOL M-KS 288. f. 5/258. ö. e. MSZMP KB Politikai Bizottsága 1962. február 20-ei ülés jegyzőkönyve.

⁴⁸ MOL XIX-J-1-j Ausztria 1967. 20. d. 00947/12. Nagy Lajos tolmács feljegyzése, Budapest, 1967. május 31.

⁴⁹ M. Szebeni Géza: Kádár Bécsben. In: Háda Béla – Ligeti Dávid – Majoros István – Maruzsa Zoltán – Merényi Krisztina (szerk.): Nemzetek és birodalmak. Diószegi István 80 éves. Budapest, 2010. 475.

⁵⁰ MOL XIX-J-1-j KÜM Ausztria 1985. 38. doboz, 10-13-003364/6. Czeglédi János tolmács feljegyzése, 1985. december 12.

fel.⁵¹ A kötetlen eszmecsere soproni helyszínének kiválasztásában a magyar fél játszott kezdeményező szerepet. Egy külügyi feljegyzés szerint Sopron jól szolgálta a közös, az osztrák külügyminiszter által is támogatott célkitűzést: „helyesebb a jövővel, nem pedig a múlttal foglalkozni”.⁵² Tehát a két fél közös kívánsága volt az átfogó és informális véleménycsere. Beárnyékolhatta volna az eseményeket Burgenland közelgő 50. évfordulós ünnepségsorozata, hiszen a magyar fél attól tartott, hogy „nacionalista-soviniszta megnyilatkozásokra kerülhet sor”. A találkozó jelentőségét abban látta a külügyi vezetés, hogy az „kölcsonösen és kormány szinten dokumentálná a történelmileg kialakult helyzetet”, és segítene abban, hogy az osztrákok „józan állásfoglalásra kényszerüljenek”.⁵³ Ez utóbbi megjegyzést felettébb indokoltnak látták, mert 1970 tavaszán Theodor Kery burgenlandi tartományfőnök úgy nyilatkozott, hogy „Burgenland népe a jólétet és a szabadságot kapta a rabság helyett”, és az 1921-es népszavazás „csalások árán” vezetett „Burgenland természetes fővárosának” elvesztéséhez.⁵⁴ Végül mégsem tapasztaltak „súlyos zavarokat”,⁵⁵ sőt Kurtán Sándor bécsi magyar nagykövet 1972 nyarán az évforduló „politikailag súrlódásmentes, sőt bizonyos mértékben konstruktív lefolyását” emelte ki.⁵⁶ Kerynek „az 1921-es szerencsétlen határmeghúzásra” és Burgenland „veszélyeztetett fekvésére” utaló emlékező mondatai⁵⁷ sem verték ki a biztosítékot.

1971 márciusában a Sopron város által elfogadott új címerbe a korábban eltávolított kétfejű sas és a civitas fidelissima felirat közül csak az utóbbi került vissza az ötágú csillag mellé, előbbi a „királyhűség idejétnúlt jelképének”⁵⁸ nyilvánított. Nem volt ez jó ómen az újabb, ősszel esedékes külügyminiszteri találkozó előtt, bár az eszmecsere tartalmáról amúgy is csak igen keveset tudhatott meg az egyszerű újságolvasó honpolgár. A *Magyar Sajtó* című folyóirat dohogott is a „formalitásoknak az özöne”, a fogadásokon, munkaebédeken, munkavacsorákon résztvevő politikusok neveinek és címeinek felsorolása miatt. Ez ugyanis egyrészt nem segíti az esemény jelentőségének megítélését, másrészt az sem volna helyes, ha „a magyar embert újra megtanítanák a sorok között olvasni”, mert „hátha ott nincs is olvasnivaló”.⁵⁹ Ha ehhez még azt is hozzátesszük, hogy a

⁵¹ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1970. 22. d. 10-13-003069. Esztergályos Ferenc feljegyzése, Budapest, 1970. november 12.

⁵² MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1970. 22. d. 10-13-003069/9. Esztergályos Ferenc feljegyzése, Budapest, 1970. december 30.

⁵³ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1970. 22. d. 10-1-003069. Esztergályos Ferenc feljegyzése, Budapest, 1970. november 12.

⁵⁴ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1970. 22. d. 10-13-002876/2. Surányi László feljegyzése, Budapest, 1970. október 23.

⁵⁵ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1971. 24. d. 10-13-001500/5. Jelentés a Kormánynak. Bp., 1971. szeptember 16.

⁵⁶ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1972. 18. d. 10-131-002938/1. 5/7/1972. sz. t. jelentés, Bécs, 1972. július 11.

⁵⁷ BF, Nr. 46./41. Jg./18. Nov. 1971. 16–17. LH Kery: „Der Burgenländer wurde selbstbewußt”.

⁵⁸ Horváth Zoltán: Sopron önkormányzatának jogai és címerai. Várostarténet (1277–2002). Sopron, 2002. 92.

⁵⁹ Márványi György: Kinek írjuk az újságot? Magyar Sajtó, 12. (1971) 11. sz., 333.

lapok amúgy szegényes híryanaga „sokkal gazdagabb volt, mint annak értelmezése, kommentálása”,⁶⁰ akkor érthető a ma történésének dohogása is.

Az 1972. október 21-i Losonczy – Jonas találkozót az osztrák szövetségi elnök javasolta.⁶¹ A soproni program – Friedrich Károly szakavatott idegenvezetésével – jóval túlment a protokolláris események megszokott szintjén (1. kép). A városnéző séta során a Liszt Ferenc Művelődési Központban a Fenyő téri Általános Iskola táncsoportjának és fúvószenekarának próbáján a vendégnek eljátszották a Radetzky-indulót is.⁶² Friedrich Kari bácsi később is gyakran kalauzolt magas rangú osztrák vendégeket, többek között 1983. május 27-én Josef Staribacher osztrák ipari és kereskedelmi minisztert is ő kísérte.⁶³ Tolmácsolt már 1963-ban is, amikor néhány napra megnyitották a határt a Soproni Ünnepi Hetek időtartamára és a város lakossága kétszeresére duzzadt. Szakértőként működött közre a burgenlandi tartományi stúdió *Kulturstadt Sopron* című filmjében, amelyben a „maroknyi német polgár” egyikeként nyilatkozott a borkultúráról. Hagyatéka őriz egy 1978-ban készült, Sopront, „a burgenlandiak titkos szerelmét” bemutató osztrák filmet is, amelyben már szó esett a „hevesen vitatott” népszavazásról is.⁶⁴

1972 után hosszú ideig elkerülték a város a két ország politikusai. A Péter Jánost váltó Puja Frigyes és osztrák kollégája, Erich Bielka 1976. március 2–3-án Grazban és Szombathelyen tárgyalt „időszerű nemzetközi kérdésekről és a jószomszédi kapcsolatok bővítéséről”.⁶⁵ Losonczy Pál és Rudolf Kirchschräger 1984. október 2-i határtalálkozójának kezdeményezője a magyar elnök volt. Az államfők örömmel állapíthatták meg, hogy „ezekre a találkozókra nem valamilyen probléma, sokkal inkább a jó viszony, a szomszédként való találkozás igénye ad alkalmat”. Kirchschräger „melegen emlékezett” Péter Jánossal történt hasznos és protokollmentes eszmecsereire, amelyeken lefektették a kapcsolatok fejlesztésének alapjait,⁶⁶ és amelyeknek köszönhetően a békés egymás mellett élésből „békés együttműködés”⁶⁷ lett.

⁶⁰ Takács Róbert: Politikai újságírás a Kádár-korban. Budapest, 2012. 184.

⁶¹ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1972. 18. d. 10-131-002942/2. Surányi László feljegyzése, Bp., 1972. augusztus 3.

⁶² Nsz, 28. (1972. október 22.) 250. sz. 1–2. Nagyon jó hangulatú eszmecsere volt. A magyar és az osztrák államfő Sopronban találkozott

⁶³ Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (=SL), Friedrich Károly iratai, 1929–1991. 3. d. XIV/129. Idegenforgalom című fényképalbum.

⁶⁴ A filmeket (Teddy Podgorsky: Grenzöffnung, 1963; Günter Unger: Sopron – Ein kulturelles Zentrum Pannoniens, 1978; és uő: Kulturstadt Sopron, 1992) Friedrich András bocsátotta rendelkezésemre, köszönet érte. Az 1963-as filmben tolmácskodó Kari bácsi a Soproni Ünnepi Hetek kapcsán nem a devizabevételek, hanem a két nép barátságának fontosságát emelte ki – holott ez Erdély Sándor tanácselnök eredeti mondatai között nem is szerepelt.

⁶⁵ NSz, 34. (1976. március 3.) 53. sz., 5. Puja Frigyes és dr. Erich Bielka grazi tárgyalásai.

⁶⁶ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1984. 36. d. 10-13 004162/4. Czeglédi János tolmácsjelentése. Bp., 1984. október 4.

⁶⁷ MOL XIX-J-1-j KüM Ausztria 1986. 34. d. 10-13 001528/8. Tárgyalási tématervezet Lázár György elvtárs részére. Bp., 1986. június 26.

1. kép. Oszták–magyar elnöki vizit Sopronban, 1972. október 1.
(A képen balról jobbra: Erdély Sándor tanácselnök, Franz Jonas, az Osztrák Köztársaság szövetségi elnöke, Friedrich Károly idegenvezető és Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke.
Friedrich Károly hagyatékából.)

Ennél többet sem a híradásokból, sem a levéltári anyagokból nem lehet leszűrni, a külügyminisztériumi anyagok, de még a tárgyalások légköréről híven tanúskodó tolmácsjelentések is csupán sablonos és közhelyszerű megállapításokat tartalmaznak. Pedig lett volna mód a múlt, azon belül az első világháború utáni elválás emlékezetének sietős lezárása helyett annak közös értékelését célzó szimbolikus jelzésekre.

A találkozót persze nem lehetett mentesíteni attól a történelmi környezettől, amelyben zajlottak. Sopron belvárosának a Monarchia korát idéző nevezetességei,

műemlékei, a Liszt Ferenc Művelődési Központ kiállításai, Eisenstadt és Drassburg Esterházy-kastélyai, a Haydn-mauzóleum, a raidingi Liszt-szülőház nem csupán kulisszaként szolgáltak, hanem a program szerves részét képezték. Egyre gyakrabban került a hírekbe történelmi visszatekintés. 1984-ben a városban tartott országgyűlések-ről és koronázásokról, illetve a soproni bányászat történetéről is hallhattak a vendégek,⁶⁸ 1986-ban Lázár György ruszti vendégeskedése kapcsán például Mária királyné ottani kápolnájáról és Donnerskirchen múltjáról is szólt a fáma.⁶⁹

A tárgyalat időszak végére odáig sikerült csupán eljutni, hogy a magyar fél által tárgyalási helyszíneként javasolt Nagycenk és a Széchenyi-kastély a „magyar-osztrák együvé tartozás szempontjából jelképes helyé”⁷⁰ vált, illetve a Monarchia szót kínosan kerülő újságíró „a magyar századelő hangulatát idéző Sopron melletti Balfról” értekezett a kormányfői találkozóról küldött beszámolójában.⁷¹ Az értelmiséget megcélzó, erős külpolitikai rovattal rendelkező Magyar Nemzet szerint Nagycenken is tudatosodott, hogy „van valami belső összetartozás-érzet a két ország között”, és a kommentár szerzője reményét fejezte ki, hogy a „magyar romantika és az osztrák tárgyszerűség jó házasságot” eredményez majd.⁷² Az eszmecseréken a múlt helyett a jövő kérdései (az 1995-ös világkiállítás terve, a kelet-ausztriai térség és a szomszédos nyugat-magyarországi régió együttműködése,⁷³ illetve az esetleges közös pályázat Európa Kulturális Fővárosának címére)⁷⁴ voltak terítéken, és már csak azért sem volt idő a mélyebb elemzésekre, mert a politikusok – saját hazai problémáik miatt – csak „néhány órára ruccantak át a szomszédba”.⁷⁵

Nosztalgia szembenézés nélkül

Érdekes módon Kádár volt az, aki a legtöbbet nosztalgizált a különböző találkozókon. Az 1964. októberi budapesti tárgyaláson egy férfiről szóló anekdotával nyitott, akit állampolgárságáról kérdeznek a mennyország kapujában. Az illető az Osztrák–Magyar Monarchiában született,

⁶⁸ Kisalföld, 40. (1984. október 3.) 232. sz., 1–2. Losonczy Pál és Rudolf Kirchschräger határmenti találkozója.

⁶⁹ A tatárjárás idején Laszkarisz Mária, IV. Béla felesége építtette a Fischerkirche kápolnáját, annak emlékére, hogy helyi halászok mentették meg viharba került lányát. Nsz, 44. (1986. július 12.) 163. sz., 3. Magyar–osztrák kormányfői találkozó Burgenlandban.

⁷⁰ Nsz, 47. (1989. február 14.) 38. sz., Németh Miklós és Franz Vranitzky határtalálkozója 1. Az esetleges helyszínválasztást mutatja, hogy eredetileg a két kormányfő Szombathelyen, egy osztrák kivitelezésben készült telefonközpont avatásán találkozott volna. MOL XIX-J-1-k KÜM Ausztria 1988. 25. d. 10-1-10821 Magyar-osztrák határmenti kormányfői találkozó, Bp., 1988. december 28.

⁷¹ Nsz, 47. (1989. október 13.) 243. sz., 1, 3. Németh Miklós és Franz Vranitzky találkozója a határ mentén.

⁷² Magyar Nemzet, 52. (1989. február 15.) 39. sz., 1. Európa ritmusa.

⁷³ MOL XIX-J-1-j KÜM Ausztria 1989. 19. d., 10-13-0034/2. Jelentés az MT-nek. Bp., 1989. február 15.

⁷⁴ Helmut Zilk felvetése. MOL XIX-J-1-k KÜM Ausztria 1989. 32. d., 10-1-830/11. Palkó Péter külügyi igazgató levele, Bp., 1989. január 30.

⁷⁵ Magyar Nemzet, 52. (1989. február 13.) 37. sz., 4. Határesemény.

Magyarországon járt iskolába, Csehszlovákiában dolgozott és a Szovjetunióban halt meg – miközben egész életében ki sem mozdult Munkácsról.⁷⁶ Arról is beszélt, hogy Magyarországon ismét K. u. K-ról beszélnek, és a két nép közötti viszony sokkal jobb, amióta külön országban élve, súrlódásmentes kapcsolatokat építhetünk.⁷⁷ 1976. decemberi bécsi látogatásán kiemelte, hogy a népnyelv „*hagyományosan mindig osztrák sógorról*”⁷⁸ beszél, felidézte a két nép fiainak munkásmozgalmi együttműködését a „*Horthy-fasizmus, az osztrák reakciós kormányok és a hitleri fasizmus barbarizmusa ellen*”, továbbá azt, hogy a tanácskormány bukása után sok magyar lelt menedéket Ausztriában.⁷⁹ Végül kifejtette, hogy „*a régmúlt kapcsolatok bonyolultságát magunk mögött hagyva emberi szokás szerint inkább a jóra emlékezünk*”.⁸⁰

1985-ben Kirchschräger előtt utalt arra, hogy ő maga a magyar Fiumében, Ferenc József alattvalójaként született, de látta a Monarchia szétesését, a két világháború közötti időszak viszonyait és megérte az Anschluss is. A múlt tapasztalatainak észben tartására, azoknak az anomáliáktól való megszabadítására hívta fel a figyelmet, ugyanakkor a múlton túllépve ahhoz „*értelemmel, józanul kell viszonyulni*”.⁸¹ Egy másik soproni átutazásakor a városi pártvezetők előtt „*felélénkült, amikor a régmúltról volt szó*” és felidézhetette soproni élményeit.⁸² Az osztrákok sem erőltették a múltidéző szembenézést, talán azért, mert a Monarchia külpolitikai irányvezetéséből a „*kompromisszumos problémakezelési mód leckéjét a Lajta mentén megtanulták*”,⁸³ és a megtörtént dolgokon nem sokáig rágódó, de az adott helyzetből a legtöbbet kihozni szándékozó magatartás jellemezte őket. Ezért – ahogy azt egy külügyi feljegyzés konstatálta – a „*realitásokhoz közeledő*” osztrákok „*általában nem erőltetnek olyan kérdéseket, amelyeknek megoldása számunkra elfogadhatatlan, vagy amelyeknek felvetésével kifejezetten kellemetlenkedni szoktak korábban*”.⁸⁴ Bécsben örömmel állapították meg, hogy a találkozókon sikerült egy „*jó közéletet*” megtalálni: „*nincs túl sok teória és nem engedünk túlzott teret a pragmatizmusnak sem*”.⁸⁵ A szomszédsági politika problémáinak megoldását „*azok enyhítésében és az érzelmeiktől való*

⁷⁶ ÖStA AdR, BMfAA, Pol. II. 1964. Ungarn 2, 80.055-6(Pol)64.

⁷⁷ Kreisky, Bruno: Im Strom der Politik. Erfahrungen eines Europäers. Berlin, 1988. 226.

⁷⁸ MOL XIX-J-1-j KÜM 1976. Ausztria 28. d. 10-1-5940/76. 003870/34/76. számú jelentés, Bécs, 1976. december 6.

⁷⁹ Uo. Kádár pohárköszöntője Kreisky ebédjén (tervezet).

⁸⁰ Uo. Pohárköszöntők.

⁸¹ MOL XIX-J-1-j KÜM 1985. Ausztria, 38. d. 10-13-003364/6. Czeglédi János tolmács feljegyzése, 1985. december 12.

⁸² Hencz József: Hogyan lettem sopronivá? Egy volt városi párttitkár emlékei, nem kizárólag a nyolcvanas évekről. Sopron, 2009. 73.

⁸³ Hajdú 1986. 34.

⁸⁴ MOL XIX-J-1-j KÜM 1970. Ausztria, 22. d. 10-13-003069. Esztergályos Ferenc feljegyzése, Budapest, 1970. december 15.

⁸⁵ Kirchschräger szövetségi elnököt idézi: MOL XIX-J-1-j KÜM 1985 Ausztria. 38. d. 10-13 003364/6. Czeglédi János tolmács feljegyzése, 1985. december 12.

megfosztásában” látták.⁸⁶ Pedig lehetett volna – Péter Jánoshoz hasonlóan – a történészekre-levéltárosokra támaszkodni. A *Soproni* és a *Vasi Szemle*, majd a *Századok* is már az ötvenes évek végétől, a hatvanas évek elejétől közölt írásokat a nyugat-magyarországi/burgenlandi kérdés különböző vonatkozásairól. 1967-ben Grazban, majd 1968-ban Pécsen közös történelmi szimpóziumot rendeztek az osztrák–magyar kiegyezés centenáriuma emlékére, 1973-tól jelent meg magyar történészek bevonásával a *Die Habsburgermonarchie 1848–1918* című sorozat. 1977 decemberében létrejött az osztrák–magyar történész vegyesbizottság, ahol „igazi tudományos igényességgel és tárgyilagossággal” kerültek terítékre „az ún. kényes kérdések” is,⁸⁷ eredményesen folyt a történelem tankönyvek egyeztetése, megindult a szakmai párbeszéd, a közös minisztertanács jegyzőkönyveinek kiadása. Ehelyett – miközben az osztrákok a tízéves évfordulókon rendszeresen felidéztek a múlt történéseit, persze kerülve a kapcsolatok megterhelését, 1981-ben Budapesten az „öregdiákok”, Sopronban pedig nyugdíjas pedagógusok előtt zajlott csupán kisebb megemlékezés.⁸⁸

A változás előhírnökeként jelent meg – minden kommentár nélkül – 1986 áprilisában a *Kisalföldben* egy rövid részlet R. Szabó Lajos *Soproni harangok* című, a Csatkai Endrétől nyert információk alapján inspirált, az 1985-ös Felszabadulási pályázaton is díjazott novellájából. A magyar–történelem–filozófia szakos középiskolai tanár, aki a Liszt Ferenc Művelődési Központ egykori igazgatójaként (1968–1974) a hetvenes évek osztrák–magyar találkozóinak is részese volt, egy részben fiktív⁸⁹ történetben emlékezett meg a soproni népszavazás napjairól.⁹⁰

Ugyan Ausztriában a 20. században egyetlen könyv sem jelent meg Magyarország történetéről, a burgenlandi helytörténészek érdeklődése nem lankadt egykori „természetes fővárosuk” históriája iránt. A „*nagynémet, revansista szemlélet*” már a hetvenes évek közepe óta nem divat, és Ormos Mária tézise, a tanulmány elején említett „Sopronért Burgenlandot” formula a burgenlandi tartományi történetírás részévé vált.⁹¹ A magyar fél gyakran panaszkodott arra – mint például Fock Jenő miniszterelnök 1967-ben –, hogy minden nyugati ország (így Ausztria is) „*elsősorban filozofálni akar velünk*”.⁹² Ha volt olyan ország, amellyel a politikai-gazdasági kapcsolatok fejlesztése mellett közös

⁸⁶ Die Rolle Österreichs in Europa. Vortrag von Dr. Rudolf Kirchschräger BMfAA am 23. Feber 1972 vor dem Institut für Internationale Politik in Mailand. Wien, é. n.

⁸⁷ MOL XIX-J-1-k KüM 1989 Ausztria. 32. d. 10-1 5833/3. Tardos József főosztályvezető (MTA) háttéranyaga, 1989. június 14.

⁸⁸ *Horváth Zoltán: A Soproni Levéltár harminc éve (1961–1991)*. SSz, 46. (1992) 2. sz., 120.

⁸⁹ Az események középpontjába Sigray Antal nyugat-magyarországi kormánybiztost állította, aki a népszavazás idején – IV. Károly visszatérési kísérleteiben játszott szerepéért – vizsgálati fogságban volt Budapesten. *Békés Márton: A becület politikája. Gróf Sigray Antal élete és kora*. Vasszilvágy, 2007. 102–104.

⁹⁰ *R. Szabó Lajos: Soproni harangok*. *Kisalföld*, 42. (1986. április 26.) 98. sz, 2. Köszönöm a szerzőnek, hogy az 1991-ben a Soproni Füzetekben is publikált írását rendelkezésemre bocsátotta.

⁹¹ *Baumgartner, Gerhard: Távoli rokonok – a magyar történelem osztrák szemléletmódjáról*. *Regio*, 11. (2000) 2. sz., 59–61.

⁹² MOL 288. f. 5/423. ö. e. MSZMP Politikai Bizottsága 1967. május 2-ai ülés jegyzőkönyve.

„filozofálgatásra” is szükség és lehetőség is lett volna, az a nyugati szomszéd volt. A fogadókészséget bizonyítja, hogy 1973-ban, Kreisky és Fock Jenő budapesti tárgyalásain a határok sérthetetlenségét is szóba hozta a magyar miniszterelnök, igaz, a dél-tiroli kérdésre utalva.⁹³

Ehelyett az egykori sopron-ruszt-pozsonyi „termékeny félhold” osztrák és magyar területeiről származó borok, azaz a középkor óta gyakorolt bordiplomácia teremtett jó hangulatot és járult hozzá a „búfelejtéshez” a találkozókon. A Fenyves (később osztrák segítséggel kibővített Lővér) Szálló menüjéről nincs ismeretünk, de 1971-ben Sankt Margarethenben egy borászati gazdaság is szerepelt a programban,⁹⁴ a következő évben szemérmesen csak annyit közölt a sajtó, hogy a találkozó alatt „a Lajta hegység déli lejtőjén javában szüreteltek”.⁹⁵ 1985-ben Kádárt Rust polgármestere saját borával kínálta,⁹⁶ és a magyar pártvezető tíz borkülönlegességgel is gazdagabb lett.⁹⁷ 1986-ban Lázár György vendéglátójával a helyi borosgazdák szövetségében tett látogatást Donnerskirchenben,⁹⁸ Rust városában pedig helyi szokás szerint a borkirálynő vendégelte meg a borvidéken termett szőlő levével.⁹⁹ 1989 februárjában Németh Miklós is betért ugyanott egy borospincébe.¹⁰⁰ Ettől annyira lelkes lett, hogy a város aranykönyvében hosszú soroknál átmondott köszönetet a fogadtatásért. Vranitzky ehhez csak egy szót tett hozzá, magyarul: „Igen”.¹⁰¹

A tanulmány említett smarni nevének eredeti jelentése ellenére nem valami „értelmetlen, értéktelen dolog”. Ugyanúgy történeti értékű, nem feledhető része Sopron, az osztrák–magyar kapcsolatok múltjának és jelenének, mint az 1921-es népszavazás emlékezete. Ferenc József 1884-ben – Gyengő Pál cukrász jóvoltából – talán Sopronban is megkóstolta az egyik kedvelt ételkülönlegességét.¹⁰² Lehet, hogy 1921-ben Carlo Antonio Ferrario tábornok is evett smarnit a városban, esetleg éppen azzal az ezüst kiskanállal, amelyik eltűnt az általa bérelt házból.¹⁰³ Nem kizárt, hogy a hetvenes-nyolcvanas években a Fenyvesben, a Lővérben, vagy a Palatinusban étkező politikusoknak is jutott az asztalára smarni. Talán a 2021-ben esedékes jubileumon a 2002 óta testvérvárosi kapcsolatokat ápoló Eisenstadt (Kismarton) és Sopron (Ödenburg) bevonásával érdemes lenne néhány tal smarni mellett túllépni a gravaminális politikán és végre „minden

⁹³ Bruno Kreisky Archiv, Wien, STBKA VII. Ungarn 1, Ungarn-Besuch 28–30. 03. 1973. Protokoll.

⁹⁴ Nsz, 29. (1971. szeptember 14.) 216. sz., 2. A magyar és az osztrák külügyminiszter találkozója.

⁹⁵ Nsz, 30. (1972. október 22.) 250. sz., 1. Losonczy Pál és Franz Jonas baráti találkozója. Eszmecegere Sopronban és Eisenstadtban.

⁹⁶ Nsz, 43. (1985. december 12.) 291. sz., 3. A találkozó jól szolgálta országaink ügyét.

⁹⁷ BF, Nr. 51-52/55. Jg./18. Dez. 1985. 4–5. Bewährte Brücke. Kirchschräger traf sich mit Kadar in Rust.

⁹⁸ Nsz, 44. (1986. július 12.) 163. sz., 3. Magyar-osztrák kormányfői találkozó Burgenlandban.

⁹⁹ Kisalföld, 42. (1986. július 12.) 164. sz. 1. Jószomszédi kapcsolatok.

¹⁰⁰ Nsz, 47. (1989. február 14.) 38. sz., 1. Németh Miklós és Franz Vranitzky határtalálkozója.

¹⁰¹ BF, Nr. 7/59. Jg./15. Febr. 1989. 6. Bis 1991 verschwindet der „Eiserne Vorhang”.

¹⁰² *Dávidházy István*: Ferenc József Sopronban 1884. május 31.–június 1. SSz. 55. (2001), 330–336., itt 332.

¹⁰³ *Kubinszky Mihály*: A népszavazásra emlékeztető ezüstkanál. SSz, 46. (1992) 4. sz., 379–380.

ressentiment” nélkül¹⁰⁴ a közös közép-európai történelem részévé avatni a soproni népszavazást is.

---

¹⁰⁴ BF, Nr. 8./41. Jahrg./25. Febr. 1971. 2. Beziehungen zwischen Ungarn und Burgenland.